

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 4, Aralık/December 2022)

Filiz KILIÇ

Prof. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş
Veli Üniversitesi
filizkilig64@hotmail.com

Şerife GÜZ

Yüksek Lisans Öğr., Nevşehir Hacı
Bektaş Veli Üniversitesi
srfeguz.4@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6232-7223>
<https://orcid.org/0000-0001-8636-9906>

Rüşdî'nin Menâkıb-ı Şeyh Ali Adlı Eseri

Rushdî's Work Named Menaqıb-ı Şeyh Ali

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 28.10.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 11.11.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2022

Atıf/Citation

Kılıç, F. ve Güz, Ş. (2022). Rüşdî'nin Menâkıb-ı Şeyh Ali Adlı Eseri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (4), 1115-1147. <https://doi.org/10.34083/akaded.1196135>

Kılıç, F. & Güz, Ş. (2022). Rushdî's Work Named Menaqıb-ı Şeyh Ali. *Journal of Academic Language and Literature*, 6 (4), 1115-1147. <https://doi.org/10.34083/akaded.1196135>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

* Bu makale "Rüşdî'nin Şiir Külliyyâtı (İnceleme-metin)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*Bu çalışma, [Creative Commons Atıf 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Öz

Menâkıbnâmeler İslam edebiyatlarında bir velinin hayatı çevresinde oluşmuş menkıbe yahut kerametleri anlatan dinî-tasavvufî eserlerdir. İslâmî-Türk edebiyatında ilk örneklerine XIII. yüzyılda rastlanan menâkıbnâmeler, günümüze kadar aralıksız devam eden türler arasındadır. Bu türün yeni bir örneği de klasik Türk edebiyatının son dönem şairlerinden olan Rüşdî'ye aittir.

Kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgiye rastlanılmayan şairin; hayatı, eserleri, ailesi ve yaşadığı dönemle ilgili muhtelif bilgilere, Mehmet Fatih Köksal Kütüphanesi'nde yer alan ve şairin bilinen tek eseri, *Şiir Külliyyâtı*'ndan ulaşılmıştır. Asıl adı Mustafa Rüşdî olan şair, farklı illerde görev yapmış bir muhasebe memurudur. Tekke çevresinde yetişmiş yazar-çizer zümresine dâhil edilen bir şairdir. Rüşdî, mensubu olduğu Kâdirîyye tarikatının adap ve erkânını bildirmek, Şeyh Ali namındaki şeyhinin menkıbevî ve tarihî hayatını nakletmek gibi amaçlarla müstakil bir manzum menâkıbnâme yazmıştır. Külliyyât'ın 31-43. sayfaları arasında yer alan menâkıbnâme, 202 beyitten oluşan çok kısa bir metindir. Şair, menâkıbnâmesinde şeyhi ve yaşadığı dönemle ilgili kayda değer bilgilere yer vermiştir. Bu yönüyle de eser, hem biyografik hem de tarihî kaynak olarak Türk edebiyatı, tarihi ve kültürüne önemli katkılar sağlamaktadır. Eser, Şeyh Ali'nin ölümünden kısa bir süre sonra yazıldığı için sözlü kültür ortamında yayılmadan doğrudan şairin kaleminden çıkmıştır.

Bu çalışma aracılığıyla, Rüşdî'nin Şeyh Ali için yazdığı manzum menâkıbnâmesi, ayrıntılı bir şekilde tanıtılarak transkripsiyonlu metni yayımlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Rüşdî, menâkıbnâme, Şeyh Ali Menâkıbnâmesi, inceleme-metin

Abstract

Menaqıpnames; are defined as a religious-mystical work in Islamic literatures describing the legends or miracles formed around the life of a saint. Menaqıpnames were encountered in 13th century and they are among the genres of that continue until today. A new example of this genre belongs to a poet with the Rushdi who is one of the late poets of classical Turkish literature.

Various information about the poet's life, the period he lived, family, and works, has been obtained from his only work, the "Şiir Külliyyâtı" which is in the Mehmet Fatih Köksal Library. The real name of the poet is Mustafa Rushdi and he is an accounting officer who worked in different provinces. He is a poet who is included in the writer-drawer group grew up around the dervish lodge. Rushdi, wrote an versified verse Menaqıpname for the purposes of informing the creed and rules of the Qadiriyya Tariqat of which he was a member, and also to convey the miraculousness and historical life of named Şeyh Ali. This Menaqıpname, which is located between pages 31-43 of the Külliyyât is a very short text consisting of 202 couplets. The poet has included important information about his sheik and the period in

which he lived in his Menaqıpname. With this aspect, the work provides important contributions to the history and culture of Turkish literature, both as a biographical and historical source. Since the work was written shortly after the death of the Şeyh Ali, it came directly from the poets's pen without spreading in the oral culture environment. Through this study, Rushdî's verse menaqıpname, written for Şeyh Ali will be introduced in detail and its transcribed text will be published.

Keywords: Rushdî, menaqıpname, Şeyh Ali Menaqıpname, review-text

Giriş

Biyografik kaynaklarda hakkında herhangi bir malumat olmayan Rüşdî'nin hayatına dair bazı bilgilere, bilinen yegâne eseri *Şiir Külliyyâtı'ndan* ulaşılmaktadır. Şiirlerinde Rüşdî mahlasını kullanan şairin asıl adı Mustafa Rüşdî'dir. 311. sayfada ebced hesabıyla yapılan birtakım çıkarımlar arasında 1283 tarihinin yanına yazılı "tevellüd tarihi" ibaresinin müellifin kendisiyle ilgili olduğu düşünüyoruz. Bu tahminimiz doğruysa şair, Hicrî 1283(1866-67) senesinde doğmuş olmalıdır (Köksal, 2021: 73).

Şairin ölüm tarihi hususuna dair yine kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılmamıştır. Ancak s. 326'da iki beytin üzerinde yer alan "12 Nîsân 1359 Târihinde Edirne'de Selîmiyye Câmî'-i Şerîfi Müze-hânesindeki Bir Levhadan Alındı" ibaresinden hareketle Rüşdî'nin 1359 (M.1943) tarihinde 77 yaşında olduğu anlaşılmaktadır. Bu verilerden hareketle Rüşdî, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında yaşamış bir şairdir. Yine bazı ipuçlarından hareketle Çorumlu olabileceğini ve muhasebe memuru olarak görev yaptığını da söylemek mümkündür.¹

Külliyyât; "Bir yazarın basılmış olan eserlerinin tamamı" (Doğan, 2011: 608) anlamındadır. Fars ve Türk edebiyatında örneklerine sıkça rastladığımız külliyyâtlardan bazıları müellifin kendisi tarafından bazıları da vefatından sonra ailesi veya çevresi tarafından düzenlenerek derlenmektedir. *Külliyyât-ı Dîvân-ı Fuzûlî*, *Külliyyât-ı Eş'âr-ı Rûhî-i Bağdâdî*, *Şair Eşref Külliyyâtı*, *Külliyyât-ı Ziyâ Paşa* edebiyatımızdaki meşhur külliyyât örneklerindedir. Bir divan büyüklüğünde olan "Rüşdî'nin Şiir Külliyyâtı" ise klasik divan düzenine sahip olmadığı için divan yerine *Külliyyât* olarak nitelendirilmiştir.

Son dönem tekke şairlerinin genelinde olduğu gibi Rüşdî de eserinde hem klasik Türk edebiyatı hem de halk edebiyatı nazım şekillerine yer vermiştir. 912 şiir, 2943 beytin bulunduğu eserde; mesnevi, gazel, kaside, kıta, musammat, nazm ve tuyuğ gibi birbirinden farklı nazım şekillerine; naat-ı şerif, menâkıbnâme, şefâatnâme, münâcât, mevlidü'n-nebî, tevhid, mi'râciye, istihrâcnâme, şehrengiz, hicviye,

¹ Külliyyâtı'ndan hareketle Rüşdî'nin hayatına ve şairliğine dair edinilen bilgiler hazırlamakta olduğumuz bir başka makalede değerlendirilecektir.

medhiye, şergüzeştname, letâifname, mersiye, hasbihâl, muamma gibi nazım türlerine yer verilmiştir.² Rüşdî'nin Şeyh Ali namındaki şeyhi için yazdığı "Menâkıbnâme" si bu çalışmanın konusunu teşkil edecektir.

Sözlükte "Din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikaye (Eren vd., 1988:1007)" manasına gelen menkabe/menkibe kelimesinin çoğulu menâkıb kelimesidir. Menâkıbnâme ise "İslam edebiyatlarında bir velinin hayatı çevresinde oluşmuş menkıbe yahut kerametleri anlatan dinî-tasavvufi eser (Pala, 2020: 303)" olarak tanımlanmaktadır. Menâkıbnâmeler insanların, mensup oldukları tarikat kurumunu, bağlı oldukları mürşitleri ve diğer önemli dini şahsiyetleri anlama ve bilme isteğiyle ortaya çıkmıştır. Menkıbeleri anlatan ya da telif edenler, meziyet ve kerametlerini anlattıkları şahsiyetlerin müridi ve hayranıdır. Bu yüzden, söz konusu şahsiyetlerin benzer şahsiyetlerden üstün ve farklı olduklarını göstermeye çalışırlar (Kılıç vd., 2007: VIII).

İslam dünyasında IX. yüzyıldan itibaren tasavvuf cereyanının görülmeye başlandığı, XI. yüzyıldan beri de tarikatların teşekkül ettiği malumdur. Bu gelişmeye paralel olarak, bir velinin kerametlerini anlatan kısa hikâyeler demek olan menkabeler yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. Bunlar ilk önce tasavvufî tabakat kitaplarında ve evliya tezkirelerinde yer almıştır. Muhtemelen XIII. yüzyıldan başlayarak, tek bir veli hakkındaki menkabeleri toplayan ve kendilerine Menâkıb, Menâkıbnâme veya bazen de Vilâyetnâme denilen müstakil eserler doğmuş, Arapça, Farsça veya Türkçe gibi çeşitli dillerde yazılıp İslam âleminin her tarafında okunur olmuşlardır (Ocak, 1983: 1).

Köprülü (1980: 164-165), menâkıbnâme geleneğinin Türk destan geleneğine paralel olarak ortaya çıktığını ve ilk örneklerinin de Karahanlılar dönemine ait olan "Tezkire-i Satuk Buğra Han" ile Ahmet Yesevî'nin menkabelerini içinde barındıran "Cevâhirü'l-Ebrâr min Emvâci'l-Bihâr" olduğunu dile getirir. Bunların dışındaki *Hacı Bektâş Velî*, *Velâyetnâme-i Abdal Musa*, *Velâyetnâme-i Hacım Sultan*, *Velâyetnâme-i Sultan Şücâeddin*, *Menâkıb-ı Kaygusuz Baba*, *Demir Baba Velâyetnâmesi* ve *Otman Baba Velâyetnâmesi* edebiyatımızın önemli menâkıbnâme örneklerindedir.

Menâkıbnâme/velâyetnâme geleneği, takip eden yüzyıllarda tarikat muhitlerinde önceki dönemlerdeki gücünü kaybederek devam etmiş, ancak tarikat tarihimizdeki gelişmelere paralel olarak, gittikçe daha küçük çapta eserlerle günümüze kadar devam etmiştir (Duran, 2007: 17). Rüşdî'nin Külliyyâtı'nda yer alan menâkıbnâme tarzındaki şiiri de eski menâkıbnâme örneklerine nazaran çok daha küçük hacimlidir.

² Rüşdî'nin Külliyyâtı hakkında ayrıntılı bilgi ve yapılan değerlendirmeler hazırlamakta olduğumuz makalede verilecektir.

I. Menâkıb-nâme'nin (Menâkıb-ı Şeyh Ali) Tanıtımı

Rüşdî tarafından kaleme alınan bu müstakil eser, Külliyyât'ın 31-43. sayfaları arasında bulunmaktadır. 202 beyitlik bu *Menâkıbnâme*'nin özel bir adı veya başlığı yoktur. Eserde Rüşdî'nin şeyhini, "Şeyh Ali" namıyla zikretmesinden hareketle metin, "Menâkıb-ı Şeyh Ali" olarak isimlendirilebilir.

Eserin yazılış tarihiyle alakalı herhangi bir ibare yer almasa da şairin ifadesine binaen, aşağı yukarı bir çıkarımda bulunulabilir. Rüşdî, Şeyh Ali'nin Milli Mücadele dönemindeki Dört Yol Ermeni olaylarında şehit düştüğü bilgisini *Menâkıbnâme*'nin şu beyitlerinde kayda geçmiştir:

Anı bir Ermeni itmişdi şehid
Bu yüce rütbe ile oldı ferid (154)

Olıyor çünkü o Dört yol'da şehid
Gömilür Çardağ'a ol şeyh-i ferid (165)

Bu verilerden hareketle *Menâkıbnâme*'nin 1918-1922 yılları arasında vuku bulan Dört Yol Ermeni olaylarından sonra yazıldığı anlaşılrsa da tam tarihi tespit edilememiştir.

Eserin sebep-i telifi, ayrı bir başlıkla belirtilmeksizin mukaddime kısmında bir bölüm olarak sunulmuştur. Rüşdî, Allah'ın ihsan ve yardımını tevekkül anlayışıyla ifade ettikten sonra 23-38. beyitlerle yazılış sebebini anlatarak eseri takdim eder. Şairliğin Allah vergisi bir yetenek olduğunu düşünen şair, söz kudretini yaratıcıdan niyaz ederek şiirinin insanlara doğru yolu gösteren hidayet mumu olacağını söyler. O nedenle de eserini, hem insanlara doğru yolu göstermek hem de unutulmaya yüz tutmuş olan şeyhini tanıtmak için yazar ve menâkıbnâmeyi Şeyh Ali ile İslam dinine ithaf eder:

Dilerim lem-yezeliñ rahmetini
Bize de luğf ide söz kudretini (25)

Sözimi luğf ile hoş kılsa Hudâ
Olacak sâmi'e bir şem'-i hüdâ (26)

Bu hikâyâtıma kim oldı sebep
Yüce şeyhim 'Alî 'âlî-mezheb³ (38)

³ 23-38. beyitleri içeren sebep-i telif bölümü, aşağıda transkripsiyonlu metin halinde takdim edildiği için burada tamamı verilmemiştir.

I. 1. Menâkıbnâme'nin Şekil Özellikleri

Mesnevî nazım şekliyle yazılan eser, 202 beyitten oluşan çok kısa bir menâkıbnâmedir. Sanat yapma amacı güdülmeden yazılan eserin dili, dönemin günlük konuşma diline yakın olup arkaik kelimeler yok denecek kadar azdır. Metinde kullanılan aruz kalıbı, kısalığı ve kolaylığı nedeniyle mesnevilerde sıklıkla tercih edilen aruzun remel bahrinin “*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*” kalıbıdır. Külliyyât'ın genelinde olduğu gibi *Menâkıbnâme*'de de vezin açısından kusurlu olan mısra ve beyitler mevcuttur. Bu kusurlu beyit ve mısralar tespit edilerek dipnotta belirtilmiştir.

Metinde azımsanmayacak miktarda örneğine rastlanılan bazı zihafardan birkaçı italik ve koyu renkle belirtilerek yazılmıştır:

Bu hikâyâtıma kim oldı sebep
Yüce şeyhim 'Alî 'ālî-mezheb (38)

Kirâcı dir ki bu yüksek tağdan
Çıkamaz böyle za'if at andan (74)

Ölümüñ her cāna ālāmı ağır
Şağın olma bunı tuymakda şağır (153)

Bu güneş rāh-ı hidāyet güneşi
O güneşle söniyor ğam âteşi (180)

Şair, menâkıbnâmenin ilk 190 beytini kapsayan “mukaddime ve asıl olay” kısmını Külliyyât'ın 31-43. sayfaları arasına yazmış, metnin devamı olan “hatime ve dua” kısmını da s.48, s.65 ve s.66 olmak üzere üç farklı sayfaya kaydederek şiirini tamamlamıştır.

I.2. Menâkıbnâme'nin Dil ve Üslup Özellikleri

Rüşdî'nin eserini yazmasındaki gayesi halka telkinde bulunmak, mensubu olduğu tarikatın esaslarını insanlara bildirmek ve unutulmaya yüz tutmuş olan şeyhini tanıtmaktır. Bu sebeple kuru, yavan, didaktik bir anlatım ve tasannudan uzak bir üslup benimsemiştir. Anlatıdaki kelimeler ve kelime grupları okuyucuya doğrudan nesnel bilgiler aktardığı için bunlar göndergesel anlamları ile kullanılmıştır. Kelimelerin ilk anlamları yazıldığı için verilmek istenenlere, zihinsel bir çaba gösterilmeden ulaşılabilmektedir. Bu durum kelimelerin, kelime gruplarının

görünürdeki anlamlarına doğrudan ulaşılabilmesini sağlar. Bu yüzden mesnevi boyunca tek anlamlı kelimeler veya söz öbekleri ile anlatım sürdürülür. Kelimelerin diğer kelimelerle ilk anlamlarının dışında herhangi bir anlamsal etkinlikte bulunmaması, onların mecaz anlamda kullanılmamasına yol açmıştır. Mesnevide dikkate değer bir biçimde söz sanatlarının yokluğu da bundan kaynaklanmaktadır. Söz sanatlarından uzak bir anlatımın yeğlenmesi, eserde şairin tavrı ile de açıklanabilir. Şair, “didaktik bir tavır alarak bilgi aktarımı yaptığı için sade kelimeler kullanmış veya Arapça-Farsça tamlamalara çok az yer vermiştir...” gibi yargılarla da bu tutum ifade edilebilirse de şairin sanatçı kişiliğinin söz sanatları yapmaya uygun olmadığı düşünülmektedir. Böylelikle sanatçı mesnevideki konuyu sanat endişesinden uzak bir biçimde kayıt altına almak istemiş olabilir.

I.3. Menâkıbnâme'nin Muhtevası

Bu eser, sözlü kültürden derlenmiş veya yazılı kaynaklardan yararlanılarak kaleme alınan bir menâkıbnâme değildir. Anlatıdaki menkbe, Rüşdî'nin şahit olduğu ve onun hayatı etrafında meydana gelen bir olaydır. Dolayısıyla eser, bizzat şairin olaya tanık olması ve dönemin sosyal, siyasi yapısını sunması yönüyle tarihi gerçekleri bünyesinde barındıran önemli bir menâkıbnâme özelliğindedir. Beyit sayısı çok az olan bu müstakil metnin olay örgüsü de kısadır. Bu sebeple anlatıda art arda devam eden macera dolu olaylar dizisi yerine; şairin şeyhinin hayran kaldığı kişilik özellikleri, meşrebi, hayatı ve kerametleri daha çok yer tutmuştur. Rüşdî, bu kerametlere şahit olduğunu anlatmasıyla kendisinin, şeyhinin ve tarikatının itibarını artırarak saygınlık kazandırmak gibi bir amacı vardır. Kâdirîyye tarikatının mensubu olduğu düşünülen şairin eserinde, Şeyh Ali'nin yaşayış tarzı ve kişiliği anlatılırken Abdulkâdir Geylânî'nin görüş ve öğretileri de yer almaktadır. Geylânî'nin öğretilerini tetkik eden İltuş (2020: 591-609)'un çalışmasındaki kavramlardan hareketle bu menâkıbnâmede Geylânî'nin esaslarından “*tevbe, zikir, tevekkül, müşahede, vecd ve vücüt*” yer almaktadır.

Eser, hem tarihî gerçekleri barındırması hem de Şeyh Ali'nin ölümünden kısa bir süre sonra yazılması sebebiyle Güzel (1999: 17)'in tasnifine göre; “Biyografik Menâkıbnâmeler” kategorisinde değerlendirilebilir. Nitekim eser, velinin 115 yaşına kadar yaşaması, Dört Yol'da Ermeniler tarafından şehit edilmesi ve Çardak'a gömülmesi gibi hayatıyla alakalı önemli biyografik bilgiler içermektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde, Şeyh Ali'nin Çardak'ta defnedilmesi hususunu kanıtlar nitelikte herhangi bir bulguya erişilmediğinden bu konuya bir parantez açmak gerekir. Dört Yol'a yakın mesafede Çardak isminde iki farklı mevki bulunmaktadır. Biri Dört Yol'a 32,6 km uzaklıktaki Hatay'ın Hassa ilçesine bağlı Çardak Yaylası, diğeri ise Osmaniye'ye bağlı 37 km uzaklıktaki Çardak Köyü'dür. Dönemin tarihi, biyografik, dinî-tasavvufi kaynaklarında ve Osmanlı Arşiv Belgelerinde isimleri geçen Kâdirî tarikatı mensubu Şeyh Ali namındaki şahıslar, Rüşdî'nin şeyhi ile

uyuşmamaktadır. Bu kaynakların yanı sıra o bölgede ikamet eden yerel halkla birebir iletişim sağlanarak Çardak'ta Şeyh Ali'ye ait bir mezar veya türbe bulunmadığı bilgisi tahkik edilmiştir.⁴ Dolayısıyla Şeyh Ali'nin defnedildiği yerin ispatlanamaması velinin, Ermeni olaylarında ismi tespit edilemeyen şehitlerden olabileceği ihtimalini akıllara getirmektedir. Nitekim Aslan (2008: 265), Milli Mücadele döneminde Dört Yol ve çevresinde Ermeniler tarafından öldürülen Türklerden isim ve adresleri tespit edilemeyen şehitlerin olduğunu dile getirmiştir.

Metindeki olayların Milli Mücadele döneminde, Gaziantep/Nurdağı, Maraş ve Dört Yol'da gerçekleşmesiyle yer ve zamanın belirtilmesi, şairin 1.tekil kişi anlatımı kullanması ve dönemin Ermeni olaylarına vurgu yapmasıyla anlatı gerçekliğinin artması, şeyhin gösterdiği kerametlerle anlatının kutsallaşması gibi bütün bu unsurlar vasıtasıyla eser, Ocak'ın tasnifi olan evliya menkıbelerine dâhil edilebilir.⁵ Gerek evliya menkıbesi, gerekse biyografik menâkıbnâme kategorilerine giren eserin Türkçe mesnevi tertip özelliklerine göre takdimi şöyledir:

a.Mukaddime(Giriş): Türkçe mesnevilerin tertip özelliklerine göre, giriş kısmı genellikle besmele ile başlasa da metinde bu geleneğe uyulmamış, doğrudan 1-38. beyitler arasını kapsayan bir dibâce ile başlangıç yapılmıştır. 1-23. beyitlerde şair, ilk olarak Allah'ın takdiri ve hükmü olan kader hususuna temas etmiş, sonrasında ise hikemî üslubuyla, şeytana ve nefsin arzularına kapılarak gaflet içinde bulunmamayı, dünyanın şehvî zevklerine aldanmamayı nasihat etmiştir. Aksi takdirde yanlış yola düşen insanın, hidayete eremeyeceğini ileri sürerek tövbe ve salâvatın önemine değinmiştir. 23-38. beyitler arasında ise eserin sebep-i telifine yer vererek anlatıyı, şeyhi ve yüce dini için yazdığını beyan etmiştir.

Çoğu mesnevinin giriş bölümünde yer alan din büyüklerine övgü şiiri bu metinde de mevcuttur. Şair, 39-69. beyitler arasında Şeyh Ali'yi övmüştür. Bu şiiriyle

⁴ Bu konuyla alakalı iletişim sağladığımız kaynak kişiler: Eğitimci-yazar Kadir Aslan, Dört Yol'da ikamet eden; Rukiye Kutuzman, Ömer Faruk Kutuzman ve Çardak Yaylası'nın bağlı olduğu Dedemli Mahalle Muhtarı Mesut Çamcı.

⁵ A.Yaşar Ocak, evliya menkıbelerinin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Kahramanları gerçek ve mukaddes kişilerdir.
2. Olayların belirli yeri ve zamanı vardır.
3. Sadece eğlenmek, bir eşyanın veya tabiat olayının izahını yapmak için uydurulmuş değildir. Gerçek olduklarına inanılır.
4. Yarı mukaddestirler ve bir doğma gibi kendilerini kabul ettirirler.
5. Konu edindikleri veli hayattayken de öldükten sonra da meydana gelebilirler.
6. Biçim olarak son derece kısa ve sade bir anlatım tarzına sahiptirler. (Ocak, 1992: 33).

kaynaklarda hakkında bilgi sahibi olamadığımız şeyhinin gerçek kişiliğiyle alakalı şu önemli bilgileri bizlere sunmuştur:

20 yıl boyunca bir mağarada gece gündüz Allah'ı zikrederek yaşaması, dağlık bir bölgede vefat etmesi (Rüşdî, Şeyh Ali'nin kerametlerini anlattığı kısımda vefat ettiği yerin adını Dörtöl olarak belirtir.), tuzağa düşmesi sonucu bir ayağının topal kalması, çok fazla keramet göstermesi, kuru ekmek yiyerek her gün oruç tutması, sabahlara kadar uyumayıp ibadetle meşgul olması, daima güler yüzlü olması, hiç kimsenin kalbini kırmaması, yeni elbiseler giymemesi ve son nefesinde dahi Allah'ı zikretmesi.

b.Asıl Konu (Konunun İşlendiği Bölüm): Mesnevilerde “âgâz-ı dâstân”, matla'-ı dâstân”, “âgâz-ı kıssa”, “âgâz-ı kitâb”, “ibtidâ-i dâstân”... gibi başlıklarla başlayan “konunun işlendiği bölüm”, mesnevinin ana bölümüdür (Ünver, 1986: 438). Rüşdî, yine geleneğe uymayarak bu bölüme başlarken başlık kullanmaz. Eserin olay örgüsü şöyledir:

Rüşdî, bedel-i nakdiyi⁶ ödemek için Maraş'a gider. İkinci vaktinde Maraş'tan dönerken Gaziantep'in Nurdağı ilçesinde yer alan Hz. Ukkâşe⁷'nin türbesini ziyaret etmek ister. Kiracı⁸ atının zayıf olduğunu ve bu dağdan çıkamayacağını söyleyince Rüşdî de yürüyerek dağı aşar ve Hz. Ukkâşe'nin türbesine ulaşır. Türbenin örtüsüne yüzünü sürüp ağlayarak dua ve niyaz eder. Daha sonra da şehit dağı olarak nitelendirdiği türbenin bulunduğu mevki olan Nurdağı'ndan inerek atının yanına gider. Rüşdî'nin memleketine yaklaştıktan sonra kiracı Rüşdî'yi orada bırakıp tekrar iki günlük mesafedeki Maraş'ın yolunu tutar. Kiracı gittikten sonra yola yaya olarak devam eden Rüşdî, şeyhinin kendisine doğru geldiğini görür ve şeyhi şöyle der: “Gözün aydın oğlum, seni Ukkâş'ın kapısında gördüm. Ayağına kapan, yalvar diye bağladılar seni onun kapısına.”

Türbeyi ziyaret ettiğinden velinin haberi olmadığı için Rüşdî, bunun bir keramet olduğunu, mana âleminde sır olarak Şeyh Ali'ye görüldüğünü anlar. Bu kerametın ardından şair 98-123. beyitler arasında velinin huyu ve tabiatına temas eden bir medhiye, 124-143. beyitlerde ise çok kısa bir naat-ı şerifi ilave ederek sözü yine Şeyh Ali'ye getirir. 144-182. beyitler arasında da Rüşdî, kendisine her gün keramet gösteren şeyhinin; Abdulkadir Geylânî'ye bağlı olması, Ermeniler tarafından

⁶ Askere gitmemek için ödenen, şartları ve miktarı bir kanunla belirlenmiş olan para (Ayverdi, 2011: 127).

⁷ Kaynaklarda adı “Ukkâşe b. Mihsen b. Hursan el-Esedî” olarak geçen bu zat Hz. Peygamberin yakın arkadaşlarından. Rivayetlere göre Ukkâşe, Hz. Ömer zamanında Arapların Gaziantep'i fethi sırasında şehit düşen beş sahabeden birisidir. O bölgede şehit olması hasebiyle de Gaziantep'in Nurdağı ilçesine defnedildiği düşünülmektedir. Çolak (2008: 174)'a göre bu bilgi, halk arasında dolaşan çeşitli varsayımlardan sadece biridir.

⁸ Eskiden binek veya yük arabası kiraya veren kimse (Ayverdi, 2011: 687).

Dörtyol'da şehit edilmesi ve Çardak diye bir mevkiye gömülmesi gibi dikkate şayan bilgileri metnin bu bölümünde sunar. Şeyh Ali şehadetini 10 yıl önceden Rüşdî'ye anlatarak gaybdan haber vermiştir. Bu kerametinin ardından mesnevinin asıl konu bölümü sonlandırılmıştır.

c.Bitiş (Hatime): Şair, "Hatime" başlığını vermeksizin doğrudan 183-189. beyitler arasında Şeyh Ali'ye dua ederek bu bölüme başlar. 190-201. beyitleri arasında peygamberden şefaahat dileyip niyaz eder ve en son beyitte de Allah'a dua ederek ve yalvararak metni tamamlar.

1.3.1. Menâkıbnâmede Geçen İsimler

a.Şahıs İsimleri: Hz. Adem, Hz. Muhammed, Şeyh Ali, Mecnun, Hz. Ukkâşe, Hz. Musâ, Hz. İsâ, Abdulkadir Geylânî.

b.Yer isimleri: Medine, Seyhun Nehri, Maraş, Şehit dağı(Gaziantep/Nurdağı), Beytü'l-haram, Dörtyol, Çardak.

1.3.2. Menakıbnâmede Geçen Motifler:

a.Gaipten ve Gelecekte Haber Verme ve Öleceği Zamanı Önceden Bilme Motifleri: Genelde şeyhler müritlerini gelecekte olacak olan hadiselerden haberdar ederler ve onları olumsuz durumlarda uyarırlar. Aynı şekilde güzel olacak olayların da müjdesini verirler. Başka kişilerin öleceği zamanı, özellikle savaşların akıbetini bilir ve bildirirler (Kılınç İnevi, 2019: 112). Şeyh Ali de kendisinin şehit olacağını 10 yıl önceden bilmiş ve bunu Rüşdî'ye bildirmiştir:

Bu şehâdetini on yıl evvel
Baña aňlatdı kerâmetle güzel (155)

b.Bir Anda Çok Uzak Mesafeleri Katedebilme (Tayyi Mekan) veya Mekan Aşma Motifi: Rüşdî, Hz. Ukkâşe'nin türbe ziyaretinden dönerken şeyhi, o ziyarette bulunmamasına rağmen şairin karşısına bir anda belirir:

Bakarım ki orada şeyh-i kerem
Baña toğrı geliyordu o dem (88)

Bu ziyâretde yoğ-idi bu pîr
Görinür şeyhime ma'nâda bu sır (92)

c.Yemeden İçmeden Uyumadan Uzun Zaman Durabilme: Sufiler az yemeye, az konuşmaya, az uyumaya, yalnız kalmaya, sürekli zikir ve tefekkür etmeye alışan nefsin kurtulacağına inanırlar. Onlar, nefsi eğitmek yani terbiye etmek ve nefsin arzularını kırmak maksadıyla, onu aç, susuz ve sevdiği şeylerden mahrum bırakırlar. Hem nefsi hem de bedeni zor ve ağır işlere koşarlar. Diğer taraftan da sürekli olarak

zihni ve düşünceyi mâsivâdan uzaklaştırıp Allah üzerinde yoğunlaşırlar (Uludağ, 2016: 297-298). Şeyh Ali de bedeni ve nefsinı dünyadan soyutlamak için 20 sene bir mağarada sabah akşam Allah'ı zikrederek ve oruç tutarak yaşar:

Yimez içmez idi her gün şâ'im
Baña eylerdi du'ayı dâ'im (54)

Aña lâıykdı dîne ehl-i felâh
Uyumazdı giceler tâbe-şabâh (57)

Țutıyorken orucı çünki dimez
Oturup sofraya bir loğma yimez (62)

II. Menâkıbnâme'nin Diğer Menâkıbnâmelerle Mukayesesi

Rüşdî'nin eseri, yaşadığı dönem itibarıyla şekil yönünden manzum tarzda yazılan menâkıbnâmelere göre oldukça farklıdır. Menâkıbnâmeye “besmele” ile başlanmaması, bölümler arası geçişi sağlamak için başlıklar kullanılmaması, hatime bölümünde eserin beyit sayısı veya yazılış tarihi hakkındaki bilgilere değinilmemesi, beyit sayısının çok az olması gibi hususiyetler mesnevilerin tertip özelliklerine tam anlamıyla uymamaktadır.

Menâkıbnâmelerin çoğunda anlatılan zatın kerametleri, yaşayış tarzı ve kişilik özellikleri olaylar silsilesi halinde tahkiyeli anlatımla yazıya aktarılmaktadır. Ancak beyit sayısı az olan bu eserde şair, şeyhin yalnızca bir kerametini hikâyeleştirerek nakletmiştir. Rüşdî'nin bizzat şahit olduğu bu olağanüstü hadise, aynı zamanda bir sergüzeşnâmeyi de andırır. Zira şair başından geçen bir macerayı veya anıyı yâd ederek anlatıyı hareketlendirmiştir.

Menâkıbnâmeler, öncelikle sözlü kültür ortamında oluşarak yayılsalar da bu genellemeye uymayan istisnai anlatılar da mevcuttur. Menâkıb-ı Şeyh Ali de bu istisnai anlatılara bir örnek oluşturmaktadır. Rüşdî, menâkıbnâmeyi Şeyh Ali'nin ölümünden kısa bir süre sonra yazdığı için eser, sözlü kültür ortamında yayılma olanağını bulamamış ve doğrudan yazarın kaleminden çıkmıştır. Bu yönüyle de Otman Baba Velâyetnâmesine benzemektedir. Velâyetname-i Otman Baba adlı eser, şeyhin yakın halifelerinden olduğu anlaşılan ve daima kendisiyle birlikte dolaşan Güççük Abdal tarafından onun ölümünden beş yıl sonra H. 888/1483'te yazılmıştır (Kılıç vd., 2007: 11).

“Anla, dinle, rivâyet ederler, şöyle nakledilir...” gibi ibareler, menâkıbnâmelerin sözlü kültürden derlendiğini gösteren ipuçları arasındadır. Metinde bu ibarelere yer verilmemesi menâkıbnâmenin sözlü kültürden derlenmediğine bir başka delildir.

Anadolu’da yazılan menâkıbnâmelerin çoğu incelendiğinde başlangıç bölümünde velinin soyu yüceltilir. Örneğin; Hacı Bektaş Velî-i Horasanî’nin soyu peygamber efendimize dayandırılır: “*her vehile ol mesned-nişîn nesl-i seyyidü’l-Mürselîn Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş el-Horâsânî kaddesa’llâhu sırrahu’l-‘azîz seyyiddür bilâ hilâf sahîhü’n-neseb evlâd-ı Resûldur*” (Duran, 2007: 61).

*Şeksüzün seyyid [du]rur âl-i resûl
Ol velîler kuṭbı ol aşlu ’l-uşûl (B 2b)* (Köksal, 2018: 31)

Rüşdî ise şeyhin soyunun nereye veya kimlere dayandığını açıkça belirtmese de temiz ve yüce soylu olduğunu vurgulamıştır:

O leṭâfetle müzeyyendi ḥıyı
Çü anıñ pāk ü temiz idi şoyı (52)

Sonuç

İlk örneklerine 13. yüzyılda rastlanan menâkıbnâmeler, günümüze kadar varlığını sürdüren türler arasındadır. Bugün bile yapılan çalışmalarla bu türün yeni örnekleri bulunarak literatüre geçmektedir. Bu türün bir örneği de Rüşdî tarafından 20. yüzyılda yazılmış Şeyh Ali Menâkıbnâmesi’dir. Bu menâkıbnâme, şekil ve içerik açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, diğer menâkıbnâmelerle benzer ve farklı yönleri tespit edilmiştir. Olay örgüsünün kısa ve beyit sayısının çok az olması, bölümler arası başlıklara ve eserin yazılış tarihine yer verilmemesi, anlatıyı farklılaştıran hususiyetlerdendir. Şeyh Ali Menâkıbnâmesi şeyhin ölümünden kısa bir süre sonra yazıldığı için sözlü kültür ortamında yayılmadan doğrudan Rüşdî tarafından yazıya aktarılmıştır. Bu özelliğiyle de Otman Baba Velâyetnâmesiyle benzerdir.

Şekil açısından dönemin şiir özelliklerini yansıtan metinde klasik mesnevi tertibine uyulmadığı gibi aruz uygulamalarında da hatalı kullanımlar dikkat çekmektedir. Ayrıca edebî sanatlar bakımından da yoksun olan menâkıbnâmenin dili, gayet sade ve anlaşılırdır. Rüşdî, insanlara doğru yolu göstermek için mensubu olduğu tarikatın öğretisi ve esaslarını menâkıbnâmesinde izah ederek hikemî üslubunu Külliyyât’ın genelinde olduğu gibi bu metinde de kullanmıştır.

Şairin ifadesine göre Kâdirîyye tarikatının şeyhi olduğu tespit edilen Şeyh Ali’nin menkıbevi ve tarihî hayatına dair kimi bilgilere, yalnızca *Menâkıbnâme*’den ulaşılmıştır. Eserdeki verilerle o dönemin tarihî olayları kıyaslandığında Şeyh Ali’nin Dört Yol’daki Ermeni olaylarında kimliği tespit edilemeyen şehitlerden olabileceği kanısına ulaşılmıştır. Bu yönüyle de hem “evliya menkıbeleri” hem de “biyografik menâkıbnâmeler” kategorisine dâhil edilen eser, Türk tarihi ve kültürü açısından

önemli bir kaynak olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda Rüşdî, şeyhinin tarihî ve menkıbevî hayatını yazıya aktararak Şeyh Ali'yi tanıtmış ve unutulmasına mani olmuştur.

Menâkıbnâme Transkribe Edilirken Dikkat Edilen Hususlar

- * Menâkıbnâme'nin imlasında metne sadık kalınmıştır.
- * Arapça-Farsça kelime ve eklerin yazımında Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesindeki tavsiyeler dikkate alınmıştır.
- * Metindeki zihaf ve med örnekleri italik olarak belirtilmiştir.
- * Metinde anlam ve vezin gereği yapılan kelime eklemeleri köşeli parantez [ ] içinde verilmiştir.
- * Metinde anlam ve vezin gereği bazı ibarelerde ses türemesi yapılmıştır. Bu sesler ayrıç ( ) içinde belirtilmiştir.
- * Nüshada birleşik yazılan "i" ek fiili ve "ile" edatını kendinden önce gelen ibare ile arasına "-" işareti konularak imla edilmiştir.
- * Okumakta emin olunamayan kelimelerin yanına "?" koyulmuş ve kelimenin fotoğrafı dipnota eklenmiştir.

s.31

METİN⁹*fe 'ilātün/fe 'ilātün/fe 'ilün*

1. Kaderi yazdı ilâhî bir el
Bozamaz anı nebî vü mürsel
2. Kulu alnında muharrer kaderi
Aña maşşûş bu fânî kederi
3. Bakınız Âdem'e cennetde iken
İnerek itdi bu kevni mesken
4. Yüce fermâna muğâyir eseri
Giri kor kurb-ı Hudâ'dan beşeri
5. Bakasın bir günü gülmekde giçen
Görlür irtesi gün ağlar iken
6. Bu kuşûra yanılup ağlanacak
Anı kim 'avf idecek Hâzret-i Hâk
7. Bu nefisdir ki o şeytâna uyan
O degil mi bizi hicrâna koyan
8. Oluyor nefsimiz iblis ile dost
Düşünür mi gidiyor elden post
9. Şehvî mey içirir maşrabadan
Düşürür bu beşeri mertebeden
10. Anı içdikde düşer biñ kedere
Gidemez çünkü hüdâyî sefere
11. Aña hoş câm-ı tecellî var-iken
İçemez gayrı vefâkâr elden
12. Bu kuşûruñ yolu yañlış yoldur
Anı sağ bilme ki zirâ şoldur

⁹ Transkripsiyonlu metin kısmı tarafımızca hazırlanan “Rüşdî'nin Şiir Külliyyâtı (İnceleme-metin)” adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

13. Sağı cennet solı cahîme varır
Bedeni nâr-ı şedîdle kararır¹⁰

s.32

14. Bu nefisdir bizi Hâk'dan ayıran
'Acabâ var mı bizi bir kayıran
15. Seni kim kırtaracak şâh-ı rusül
Şalavât vir aña hiç ağlama gül
16. Uzadır Hâk saña kudretle yedi
Giderir tövbe o ef'âl-i bedi
17. Giderek fâ'idesi yok mı ola
Götürür 'abdini anuñla yola
18. Bulunur Hâk'a 'ibâdet ile yol
İriyor secde ile Rabbine¹¹ kul
19. Bu zik(i)rlle iriyor Hâk'a iren
Oluyor şân ile 'âlemde eren
20. Nitekim oldu o âdem de nebî
Güneşi toğdı vü gayb oldu şebi
21. Kula 'avn eyler-ise Allâh'ı
Açılır bâb-ı kerem şeh-râhı
22. Olur 'avniyle murâdât hâşıl
Kulunu 'izzete eyler vâşıl
23. Bu hikâyem reh-i dîne ma'tûf
Kavli kim söylede Allâh-ı Ra'ûf

¹⁰ Bu mısranın altına farklı bir zamanda farklı bir mürekkeple mısra iptal edilmeksizin ayrıç içinde şu mısra yazılmıştır:

“Aña cennet yolu elbet kapanır”

¹¹ Bu ibarenin üzerine sonradan ayrıç içinde “rahmete” ibaresi yazılmıştır.

24. Bilirim Hâzret-i Allâh'ı ulu
Buluyor Hâk sözi 'avniyle kulu
25. Dilerim lem-yezeliñ rahmetini
Bize de luţf ide söz kudretini
26. Sözümi luţf ile hoş kılsa Hudâ
Olacak sâmi'e bir şem'-i hüdâ
27. Bu gönül kubbesine şem'a yağan
Yakamaz gayrısı ancak Rahmân
28. O güzel şem'a olur dîn nûrı
Oluruz biz de anıñ mesrûrı

s.33

29. O Hudâ'dan dileğim her emelim
Âyetle dîn ile dilde temelim¹²
30. İderim mü'min olan zâta ricâ
İdeler Rüşd-i nâ-çize du'â
31. O du'âda diyeler şoñ nefesi
Alyorken ide Hâk şâd o kesi
32. Diyeler 'afv ile kıl anı emîn
Ki be-hakk-ı şeh ü mâh-ı haremeyn
33. Diyeler hem o hakiriñ nesi var
O gönülde yine bir âh sesi var
34. Anıñ âhı şu ki 'ulvî kereme
İre dünyâda o şâh-ı haremeye
35. Kerem eyle göre peygamberini
O Medine vü cihân serverini
36. Bu fakiriñ de du'ası size bu
Olıñız şanlı resüle kômşu

¹² Mısranın vezni kusurludur.

37. O şehe komşu olup def^c -i miñen
İtdiñiz cennet-i a'läda?¹³ iken¹⁴
38. Bu hikâyâtıma kim oldu sebab
Yüce şeyhim 'Alî 'âlî-mezheb¹⁵
39. Bakıñız hâline 'ulviyetine
İrişir tağda Hudâ rahmetine¹⁶
40. O tamâm yirmi sene bir gârda
İdiyor zıkr leyl ü nehârda¹⁷
41. Yaşıyor anda tamâm yirmi sene
Takılır pertev-i dîn sinesine
42. Yüce 'aşkıyla olup şan Mecnûn
Gelerek şâhra olur bir Seyhûn
43. Oluvirmişdi deli bir deryâ
Dirilir çünkü şafâ-yı 'ulyâ
44. O zamânında mis(i)lsiz er idi
Reh-i Mevlâ`da baña rehber idi

s.34

45. Ağ olduğda baña ma'lûm ki şağrı¹⁸
Düşerek kaldı topal bir ayağı
46. İmdi rütbesini gizli tutub
Bilirim olmuş-idi dehre kütub

¹³ Emin olamadığımız bu ibarenin imlası şöyledir:

¹⁴ Bu beyit sonradan derkenara yazılmışsa da aslında *Menâkıb-nâme*'nin 37. beytidir. Beytin bu mesneviye ait olduğunu müellif işaret ederek belirtir.

¹⁵ *Menâkıbnâme*'nin sebab-i telifi bu beyitle başlar.

¹⁶ Bu beytin yalnızca bir kelimesi lafzen değiştirilerek derkenara tekrardan yazılmıştır:

Bakıñız hâlet-i 'ulviyesine
İrişir tağda Rabbisine

¹⁷ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁸ Mısranın vezni kusurludur.

47. O yüce hilkatiniñ vaşfını tuy
Beni hayrân kılar andaki hüy
48. O idi çünkü kerâmet-perver
Bırakır mı bu dîn ehlinde keder
49. O merâtible sa'âdetde idi
Baña her ânda 'inâyetde idi
50. O gönül 'âleminiñ müjde-resi
Götürür hâlet-i 'ulvîye kesi
51. Kerem ü luţf u 'avn mâlikidir
Ulu dîn yollarınıñ sâlikidir
52. O leţâfetle müzeyyendi hüyü
Çü anıñ pâk ü temiz idi şoyı
53. Aña kim baksa dili rahma gelir
Anı dil añlasa göz dem'alanır
54. Yimez içmez idi her gün şâ'im
Baña eylerdi du'âyı dâ'im
55. Şu güzel vaşfına bak nürlü yüzi
O dilinde heme Allâhdı sözi
56. Kırı etmekle tutardı orucı
Aña maşşerde olur mı şorucı
57. Aña lâyıkdı dîne ehl-i felâh
Uyumazdı giceler tâbe-şabâh
58. Uzun da yatamazdı ayağı
Yüziniñ perteve beñzerdi ağı
- s.35
59. Kırılmaz gönlini hiçbir ferdiñ
O idi kardeşi ehl-i derdin

60. Giyemez tâze libâsı o fakîr
Yakamaz anı cehennemde sa'ir
61. Tutuyor yıl orucu zât-ı şerîf
Bedeni olmuş-idi nûr-ı laîf
62. Tutuyorken orucu çünkü dimez
Oturup sofraya bir lokma yimez
63. Severeğ yir idi aq etmegini
Göresin böyle gedâlar begini
64. Yüce Mevlâ'sına olmuşdı yakın
O idi 'âşık-ı nebiyy-i Emîn
65. Kime baksa gülerek nâzır idi
O fakirken yine hoş hâtır idi
66. Aña kim irse şafâya irişir
Reh-i Hâk'da o idi hâş beşir
67. Tutarak toğrı Hudâ'ya özini
Tutuyor dilde Muhammed sözünü
68. Azacık kalmış-idi çünkü sesi
Alıyor zıkr ile dâ'im nefesi
69. Ne ise çok dimeyim gayrı yiter
Nerede dil işiden böylece er
70. Bedel-i naqdîyi Mar'aş'da virüp
Gelerek türbe-i 'Ukkâşe irüp¹⁹
71. Didim anda atımıñ rehberine
Sürelim yüz bu eriñ maqberine²⁰

¹⁹ Asıl olayın anlatıldığı bölüm bu beyitle başlar.

²⁰ Derkenara sonradan farklı bir mürekkeple yazılan bu beyit aşağıda gösterdiğimiz beytin lafzen kısmi değişiklikler yapılmasıyla tekrardan yazılmış şeklindedir. Şiiriyet bakımından derkenarda yazılı olan beyit daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır. Normal metin alanındaki beyit ise şöyledir:

72. Sürelim perdesine çünkü yüzi
Gördi ol hâtem-i resûli gözi
73. Yüzini sürmüş-idi mühre velî
Oluyor pâye-i mümtâzı ‘alî²¹

s.36

74. Kirâcı dir ki bu yüksek tağdan
Çıkamaz böyle za‘if at andan
75. Anı sen eyle ziyâret şimdi
Oluyor çünkü vakit ikindi
76. Bu söziyle hemân indim atdan
Giçemem çünkü bu yüksek zâtndan
77. Çıkarak tağa irüp türbesine
Sürivirdim yüzimi perdesine
78. Baña itseydi nefis bir nefesi
İşidirdi kulağım öyle sesi
79. Beni kılsaydı şafâ-dâr o ulu
[Bu] gönül nûr ile olurdu tolu²²
80. İdiverdim ki²³ du‘â ağlayarak
Var ümîdim o murâdı vire Hâk
81. Dökülürken gözimüñ yaşı benim
Titremekte idi ol ân bedenim
82. İnerек öyle şehîd tağından
Bu firâk şanki cinân bāğından

Didim anda kirâcı âdemine
Sürelim yüz bu eriñ mağdemine

²¹ “pâye-i mümtâz-ı ‘alî” ibaresi, “mâyesi bî-misl-i ‘alî” ibaresinin altına sonradan ibare iptal edilmeksizin yazılmıştır. Anlam bakımından sonradan yazılan ibare daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır.

²² Bu mısra, “Bu gönülde çalamazdı kayğu” mısraının üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

²³ “İdivirdim ki” ibaresi “İderek öyle” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

83. Binerek ol ata çıkdımdı yola
Bakıyorken o tağa şağa şola
84. Kirâcı çün baña olmuşdı emîn
Didi ki bak vağanın oldu yakın
85. Baña sen şimdi izin vir burada
İki gün var vağanıma arada
86. Beni artık burada terk idiyor
Yol alup Mar'aş'a toğrı gidiyor
87. Baña 'â'id yoğ-idi bir²⁴ eşyâ
Kirâcı gitdi ben oldumdı yaya
88. Bakarım ki orada şeyh-i kerem
Baña toğrı geliyordu o dem
89. Saña müjde gözüñ aydın oğlum
Seni 'Ukkâş kapusunda gördüm

s.37

90. Seni bağladılar ol hoş kapuya
Kim anın ayağına başı kıoya
91. Bu sefer şevk ile ağlamış-idim
Dilimi şeyhime bağlamış-idim
92. Bu ziyâretde yoğ-idi bu pîr
Görinür şeyhime ma'nâda bu sır
93. Anı sen añlayacaksañ söze bak
Dil-i 'irfânına bir kandil tağ
94. O resülün şerefi sâyesine
Çıkup irdi şeref-i pâyesine

²⁴ "bir" ibaresi "çün" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

95. Anı her hâlete āgāh kılan
O keremkâr-ı cenâb-ı Raĥmân
96. Şıgınuḡ ‘avnına ol lem-yezeliñ
İriyor luḡfına Rabb-i ezeliñ
97. Seviyordu yüce şâh-ı ĥaremi
Bulıyordu o Kerîm ’den²⁵ keremi
98. Bu idi şeyĥ-i kerâmet-perver
Var ise mişlini bul da göster
99. Dil-i raĥşendesi gülşen gibi pâk
Anı görmezsem olurdum derdnâk
100. O yüce rütbeyi nerden buluyor
Aña bâdi idi ħalbindeki nûr
101. O gönülde var idi nûr-ı ĥudâ
Bu ĥudâyı kerem itmişdi Ĥudâ
102. Yüce Mevlâ ’sına dönmişdi yüzi
Geçiyordu bütün ezkârı günü
103. Çıkarır mı açığa zıkrını hiç
Göremezsin yüce gönli vazgiç
104. Bu zikirler sebeb-i ‘izz ü şeref
Bu zikirle şerefi buldı selef

s.38

105. Bu zik(i)r ehli olan şâh u gedâ
Oluyor zıkr ile maĥbûl-ı Ĥudâ
106. Bu zik(i)rlle gidiyor dil kederi
Buña dirler reh-i diniñ²⁶ seferi

²⁵ “Kerîm ’den” ibaresi “ĥarafdan” ibaresinin üstüne kelime iptal edilmeksizin yazılmıştır. Anlam bakımından “Kerîm ’den” ibaresi daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır.

²⁶ “reh-i diniñ” ibaresi “di gönül” ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

107. Seviyordu yüce Mevlâ'sını o
Baña dirdi yüziñi secdeye қо
108. Şalavât vir ki nebiyy-i kereme
Seni vâşıl kıla Beytü'l-haram'a
109. Bu yolumda baña oldu mürŝid
Tođıyor dilde söziyle hürŝid
110. Alamaz destine tesbîh-i zıkr
İdiyor kıalp ile Mevlâ'yı fikr
111. Şeref-i zıkre bu vâşıl olanı
Seviyor Hâzret-i Allâh anı
112. Dir idi çün yine ol zât-ı hâlîm
Gice gündüz oқu Қur'ân-ı Kerîm
113. Őıgıñup Hâzret-i Bârî'ye tamâm
Heme ân eyler-idi zıkre devâm
114. Ne dinir böyle Hudâ'yı sevene
Anı vâşıl kıla bâğ-ı 'Aden'e
115. Aña lâyıq mı degil dâr-ı na'ım
Yaқamaz zâkiri ol nâr-ı caħîm
116. Oluyordu o belâya ya ŝabûr
Anı 'afv itmeye mi Rabb-i Ğafûr
117. Günehi tar ise 'afv eyledi Hâқ
Anı ben 'arz ideyim müjdeye baқ
118. Yaşı giçmiş idi yüz on beŝini
Göresin Rabb-i Raħîm'in işini

s.39

119. Buyurur böyle kıul haқkıñda eyâ²⁷
İderim anlara ta'zîbde hayâ

²⁷ Mısranın vezni kusurludur.

120. İdemez böylesi ‘âlemde günâh
İdiyor kendine Allâh’ı penâh
121. Dil-i maḥzûn-ı ğarîbânı sizen
O Muḥammed o keremkâr eren
122. Aña mensûb idi Şeyḥ ‘Alî
Bu sözü bil ki ḥilâfdan ḥâlî
123. Ulu şeyḥim o nebî bendesidir
O şehîñ ki bu da perverdesidir
124. Yaḳarak şem ‘asını dilde nebî
Ten ü cânı göresin nûr gibi
125. O idi derde şifânîñ vireni
O Muḥammed o erenler ereni
126. Şerefi öyle yüce peyğamber
Toğuyor anıñ için şems ü kâmer
127. Uzdup şefkat-ile şanlı yedi
İdiyor düşmüşe luḫ u mededi
128. Virelim rûḫ-ı resüle şalavât
Bulalım ‘izz-i Ḥudâ’da derecât
129. Yüce rütbeyle şefâ ‘at kânı
İdecek ümmetine iḥsânı
130. O risâlet derecâtında refi‘
Olacak ümmete maḥşerde şefi‘
131. Aña virdi yüce Allâh’ı maḳâm
Daha dünyâda iken virdi selâm²⁸

²⁸ Bu mısranın altına sonradan farklı bir mürekkeple mısra iptal edilmeksizin “Yüce ‘arşında ider Ḥaḳla kelâm” mısraı yazılmıştır. Her iki mısra da şiiyet bakımından beyte uygun olsa da ilk yazılan mısra çalışmaya esas alınmış, sonraki yazılan ise dipnotta belirtilmiştir.

s.40

132. Heme ân eyleyeyim²⁹ rûhı şād
O da elbet bizi eyler irşād
133. Bu resüldür sebab-i halk-ı kevn
Bu resüldür bize sultân-ı 'avn
134. Bu nebîmiz yine³⁰ bir şems-i münîr
İşidir 'âlem-i kıli o emîr
135. Sebeb-i halk-ı semavât u zemîn
Olacak ümmete her yirde mu'în
136. Aña ümmet olalım dir Mûsâ
Bu emelde idi zîrâ 'İsâ
137. Anı her kim seve olmaz maħrûm
Bu huşûs ehl-i dile hep ma'lûm
138. Gelelim pek yüce bir şeyhe yine
O nebî idi delîl Hakk dîne
139. Sebeb-i rü'yet-i nûr-ı zâtı
O Muħammed o Ĥudâ mir'âti
140. Görinür nûr-ı İlâhî andan
Alıyor nûrını lâ-mekândan
141. Bu maķâmı ne kadar yüksekdir
İşi hiç olmadığı bî-şekdir
142. Aña 'âşık aña ma'sûķ Allâh
Ne yüce aña nebiyy-i âgâh

²⁹ "Heme ân eyleyeyim" ibaresi "O selâmla idelim" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

³⁰ "Bu nebîmiz yine" ibaresinin yanına ibare iptal edilmeksizin kırmızı mürekkeple "Yâ Resûl' allâh" yazılmışsa da vezin bakımından ilk yazılan ibare daha uygun olduğu için çalışmaya o esas alınmıştır.

143. İrilir anıñ ile Mevlā'ya
İrilir mertebe-i 'ulyāya
144. Gelelim Şeyḥ 'Alī'yi yāde yine
O zamānında mu'indi dīne

s.41

145. Yüce 'Abdu'l-ḳādir'e mensübdı bu er³¹
Anı itmiş idi çünki rehber
146. Baña gösterdi kerāmet her gün
Ola 'izzetle Ḥudā'ya maḳrūn
147. Ğama düşdükçe beni şād itdi
Bu ḥarāb göñlimi ābād itdi
148. O bugün cennet içinde şāhdır
Anı şāh eyleyeni Allāh'dır
149. Ne kadar hoş idi her vaşfiyla
Bunu da 'arz ideyim aşlıyla
150. Yüce dil gülşeniniñ pertevini
Uyarup nūr idiyor dil evini
151. Hani dünyādaki ol sevgili gül
Hani şimdi o ilāhī bülbül
152. Nerede şimdi 'aceb şeyḥ-i kerem
O fakīr şābir idi buldı ni'am
153. Ölümün her cāna ālāmı ağır
Şaḳın olma bunu tuymaḳda şaḡır
154. Anı bir Ermeni itmişdi şehīd
Bu yüce rütbe ile oldı ferīd
155. Bu şehādetini on yıl evvel
Baña añlatdı kerāmetle güzel

³¹ Mısranın vezni kusurludur.

156. Gelecek çünkü ölüm bizlere de
Bağalım kabre giden izlere de
157. Alalım 'ibreti anlardan biz
İdelim zevk ü şafâya perhîz
158. Ölüyorken tuylur zıkr sesi
Alıyor Hağ diyerek şoñ nefesi
159. Atıyorken bu cihânda kâdemi
Buluverdirdi o niyetle 'ademi

s.42

160. 'Ademiñ şanma ki yokdur girisi
Çürüyor hepsi kemikle derisi
161. Olamaz rûh-ı nezîhe 'adem
Atıyor cennet-i â'lâda kâdem
162. Bu fenâdan çekivirmişdi eli
Yüce pertev ile tölmuşdü dili³²
163. Yalınız rûh ile seyrân iderek
Yüce bülbül gibi tayrân iderek
164. İrişince o erenler demine
Em alur yarasınıñ merhemine
165. Olıyor çünkü o Dört Yol'da şehîd
Gömilür Çardağ'a ol şeyh-i ferîd
166. Ki anıñ rahm ideni Rabb-i Raḥîm
Gelemez kabrine şeytân-ı racîm
167. İderim gıbta o şeyhi görene
Bu şehîd irdi o bezm-i erene

³² "Yüce pertev ile tölmuşdü" ibaresi "Yüce bir 'aşk ile sermestdi" ibaresinin üzerine ibare iptal edilmeksizin sonradan yazılmıştır.

168. Oğurum zātına çok fātiha ben
İderim rûhını anıñ ile şen
169. O benim şeyhim idi âh o benim
Ben ölünce o keserdi kefenim
170. O çabuk tavranarak giydi kefen
Uçarak itdi cinānı mesken
171. Baña terk eyleyerek mätemini
Bırakup gitdi keder ‘älemini
172. Yumuyordu gözini fânide
Alıyor zevki bugün bâkide
173. Bu ölenler gidiyor âhirete
Gidiyor Hâlık’a misâfirete

s.43

174. İrci ‘³³ emrine itâ‘at ile
Giriyor cennete selâmet ile
175. Aña irmişdi Hudâ’nın keremi
Bitirüp gitdi o her bir elemi
176. Olacak bu tenimiz çünkü türâb
İdelim zıkr ile taḥşil-i şevâb
177. Emeli terk idelim fânide
İdelim ni‘metine bâkide
178. Bu cihânda dilemezdi sevine?³⁴
Girecek şân ile Firdevs evine³⁵
179. O veliler ile olmuş idi eş
O benim gönlüme toğdırdı güneş

³³ Fecr Sûresi 28. ayetten kısmî iktibas.

³⁴ Emin olamadığımız bu ibarenin imlası şöyledir:

³⁵ Bu mısra derkenara tekrardan yazılmıştır.

180. Bu güneş rāh-ı hidāyet güneşi
O güneşle söniyor ğam āteşi
181. Sözi olmuşdı şafalı cevher
Bırakır mıydı gönüllerde keder
182. Beni nuşhuyla idüp rāha karīb
Gitdi ğam geldi [o] zevk-i 'acīb
183. Ben ölürken şağ olaydı o velī
Dir idim vir baña luţfuñla eli
184. Olayım zātına hıdmetle mürīd
Sen idiñ böyle kerāmetle ferīd
185. Nerede şeyh diyerek eyleme āh
O bugün hādīm-i Ḥabība'llāh
186. Demi āsūde giçer bil ki anıñ
Dostıdır çünki Resūlallāh'ıñ
187. Aña bir fātiha biñlerce ricā
İderim şefkatini istid'ā
188. Şanasın uçdı o rūḥ bülbülü āh
Anı irdirdi murāda Allāh
189. Yüce rūḥunda uyandı çerāĝı
Yürisin nūrlar içinde ayaĝı³⁶

s.48

190. Hani dostum hani bir aḥbābım
Bu kederle yine ben bī-tābım
191. Atayım gūşe-i hüzne postı
Olayım şanlı resūlüñ dostı

³⁶ Beytin altına bölüm sonunu ifade etmek üzere mim harfi yazılmıştır. *Menâkıbnâme*'nin diğer bölümleri ise s.48'ten itibaren devam etmektedir.

192. Öpeyim nür elini hürmet ile
O virir derde şifâ şefkât ile
193. Bu kuşurla ne dilersin **Rüşdi**
O şehe çünkü şefâ'at düşdi
194. Kim olursa o resüle vâşıl
Olur elbette murâdı hâşıl³⁷
195. İftirâ eyleme şâh-ı dîne
O resüle vü o muhyi'd-dîn'e
196. Dahl ideniñ yiri nâr oldu³⁸
Bir büyük derde giriftâr oldu
197. Çü odur³⁹ şâh-ı rusül ü nebî
'İzzet ü⁴⁰ devletüñün hep sebebi

s.65

198. Muhammed gibi yokdur bî-şekk^{41,42}
Aña hâdim bütün ervâh-ı melek
199. Anı çok sevmeye Hâk 'azze ve cel
Olamaz 'izzetine mişl ü bedel

s.66

200. O şehiñ bahtını itmişdi büleñ
Beşeri andan iden fâ'idemend
201. Anıñ ümmetleri hem bendesiyiz
Nice takşir ile şermendesiyiz

³⁷ Bu beytin altına bölüm sonunu ifade etmek üzere mim harfi yazılmıştır.

³⁸ Mısranın vezni kusurludur.

³⁹ "Çü odur" ibaresi "Belki odur" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴⁰ "İzzet ü" ibaresi "çünkü o derd" ibaresinin üstü çizilip iptal edilerek üzerine yazılmıştır.

⁴¹ Bu mısranın sağ üst kısmında "*Kaderi Yazdı İlahî Bir El Bu Bahşse Gitti*" ibaresi yer almaktadır.

Bu ibare *Menâkıbnâme* metninin ilk mısrasıdır. Şair "bu bahşse gitti" diyerek s.65 ve s.66'da yer alan 198-202. beyitlerin *Menâkıbnâme*'nin devamı olduğunu (hatime-dua bölümü) izah eder.

⁴² Mısranın vezni kusurludur.

202. Bizi 'afv eyle İlähî kerem it
Aña vuşlatla bizi muhterem it⁴³

Etik Kurul İzni *Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.*

Çatışma Beyanı *Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.*

Destek ve Teşekkür *Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.*

---

⁴³ Bu mısra “Anın hürmeti için muhterem it” mısraının altına sonradan farklı bir mürekkeple ilk yazılan mısra iptal edilmeksizin yazılmıştır. Vezin bakımından daha uygun olduğu için bu mısra çalışmaya esas alınmıştır. Ayrıca bu beytin altına Menâkıbnâme'nin tamamlandığını ifade etmek üzere mim harfi yazılmıştır.

Kaynaklar

- Arıncı, H. R. (1992). Çorum ve Havalisi Şairleri. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aslan, K. (2000). Dörtöl İlçesi Şehitlerimiz. Dörtöl.
- Aslan, K. (2008). Milli Mücadelede İlk Kurşun ve Dörtöl. Dörtöl Belediyesi Kültür Yay.
- Aslan, K. (2016). Yiğit Dörtöl Çeteler Kuvayı Milliyeciler. Dörtöl Belediyesi Kültür Yay.
- Ayverdi, İ. (2011). Misalli Büyük Türkçe Sözlük. Kubbealtı Neşriyatı-Milliyet.
- Boran, M. (2017). Menakıbnamelerin Yapısalıcı Yöntemler İle İncelenmesi. [yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Çolak, A. (2008). Ükkâse b. Mihsan El-Esedî ve Ökkeşiye Türbesi. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi(3), 173-182.
- Doğan, A. (2011). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. Akçağ Yay.
- Duran, H. (2007). Velayetnâme-Alevi-Bektâşi Klasikleri 4. TDV Yayınları.
- Eren, H., Gözaydın, N., & Parlat, İ. (1988). Türkçe Sözlük, C. II. Türk Dil Kurumu (TDK) Yay.
- Ercan, A. (1998). 14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler. ÇEKVA.
- Gölpınarlı, A. (1990). Vilâyet-nâme (Menâkıb-ı Hünkar Hacı Bektâş-ı Velî) İnkılap Kitapevi.
- Güzel, A. (1999). Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi. Türk Tarih Kurumu.
- İltuş, C. (2020). Süleyman Hasbî'nin Kitâb-ı Merâtib-i İlm-i Ledünnî fi Menâkıb-i Abdulkâdir-i Geylânî" Adlı Menâkıbnâmesindeki Bazı Tasavvufî Kavramlar, dergiabant (2), 58-612.
- Kahraman, A. (2022, 14 Ekim). Külliyyât. TDV İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kulliyat#2-turk-edebiyati>
- Kartal, A. (2001). Türkçe Mesnevilerin Tertip Özellikleri. Bilig Dergisi (19), 69-119.
- Kılıç, F., Arslan, M., & Bülbül, T.(2007). Otman Baba Vilayetnâmesi (Tenkitli Metin). Grafiker Yayınları.
- Kılıç, F., & Bülbül, T. (2011). Demir Baba Velâyetnâmesi (İnceleme-Tenkitli Metin). Grafiker Yay.
- Kılınç İnevi, N. (2019). Kur'an Kaynaklı Keramet Motifleri. AKSOS (5), 94-122.
- Köksal, M.F. (2021). Mevlid Türünün Son Örneklerinden: Rüşdî'nin Mevlidü'n-nebi'si. Kültür Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (24), 71-108.

- Köksal, M.F. (2018). Uzun Firdevsî Manzum Vilâyetnâme-i Hâcî Bektaş Veli-i Horasanî (Tenkitli Metin). Alevilik Araştırmaları Dergisi.
- Köprülü, M.F. (1980). Türk Edebiyatı Tarihi. Ötüken Yayınları.
- Ocak, A.Y. (1983). Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri. Enderun Kitabevi.
- Ocak, A.Y. (1992). Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler Metodolojik Bir Yaklaşım. Türk Tarih Kurumu.
- Pala, İ. (2020). Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü. Kapı Yayınları.
- Uludağ, S. (2016). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. Kabalıcı Yayıncılık.
- Ünver, İ. (2008). Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. Turkish Studies 3/6, 1-46.
- Ünver, İ. (1986). Mesnevî. Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri) (415-416 – 417 / Temmuz – Ağustos – Eylül) 430-563.

Kaynak Kişiler

Kadir ASLAN

Memleket: Osmaniye

Doğum Tarihi: 1952

Eğitim Durumu: Emekli Öğretmen- yazar

Rukiye KUTUZMAN:

Memleket: Elbistan/Kahramanmaraş

Doğum Tarihi:1979

Eğitim Durumu: İlkokul mezunu.

İkametgahı: Dörtyol/Hatay

Ömer Faruk KUTUZMAN:

Memleket: Elbistan/Kahramanmaraş

Doğum Tarihi: 1975

Eğitim Durumu: Lise mezunu

İkametgahı: Dörtyol/Hatay

Mesut ÇAMCI: Hatay'ın Hassa ilçesine bağlı Dedemli Mahalle muhtarı.